

JOHN KEANE • Yeni Despotizm

JOHN KEANE 1949 doğumlu Avustralyalı siyaset bilimci. Sydney Demokrasi Ağı'nın kurucularındandır. Sydney Üniversitesi'nde politika üzerine dersler veren yazar demokrasi, sivil toplum ve medya alanlarında yayınlar yapıyor ve yazıları *New York Times*, *Al Jazeera*, *Guardian*, *Huffington Post* gibi mecralarda yayımlanıyor. Bu alanlarda birçok kitabı bulunan yazarın en güncel kitapları *When Trees Fall*, *Monkeys Scatter* (2017) ve *Power and Humility: the Future of Monitory Democracy*'dir (2018). Türkçeye çevrilmiş eserleri şunlardır: *Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar* (der., Ayrıntı, 1993), *Medya ve Demokrasi* (1993), *Demokrasi ve Sivil Toplum* (Ayrıntı, 1994), *Şiddetin Uzun Yüzyılı* (Dost, 1998), *Şiddet ve Demokrasi* (İmge, 2010).

The New Despotism

© 2020 John Keane

Bu kitabın yayın hakları Anatolia Telif Hakları Ajansı aracılığıyla A.M. Health & Company Limited'dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 3042 • Politika Dizisi 212

ISBN-13: 978-975-05-3148-4

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

EDİTÖR Aybars Yanık

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JOHN KEANE

Yeni Despotizm

The New Despotism

ÇEVİREN

İsmail Ferhat Çekem

George ve Alice için, daima...

Derler ki, birileri izliyor olmalı,
Birileri orada olmalı.
– FRANZ KAFKA

İÇİNDEKİLER

Yine Karanlık Çöktü	11
Viranelik.....	11
Demokrasiye ağıt yakanlar.....	19
Despotizm hayaleti.....	22
Kavramsal yanılgılar.....	30
Servet, Para, İktidar	45
Patronaj ilişkileri.....	45
Plütokratlar.....	59
Devlet kapitalizmi.....	66
Vasallar.....	73
Orta sınıflar.....	80
Hayalet Halk	89
İktidardakilerin endişeleri.....	89
Egemen halk.....	99
Temaşa.....	104
Sessiz sadakat.....	113
Seçimler.....	119

Medyanın Gücü	133
Abu Dabi.....	133
Vodvil.....	139
Sihirbazlar.....	151
Medyanın karartılması.....	157
Medyayla baştan çıkarma.....	166
Dijital isyanlar.....	169
Dijital yenilikler.....	179
Kadife Yumruklar	185
Kamuoyunu yönlendirmek.....	185
Ölçülü şiddet.....	199
Kanun devleti.....	214
Neden Despotizm?	231
Despotizmi yeniden düşünmek.....	231
İktidarın suiistimal edilmesi.....	243
Otoriterlik doğru kavram mı?.....	247
Gönüllü kulluk.....	251
Demokrasinin Geleceği	261
Demokrasi ile despotizm arasındaki flörtleşme.....	261
Despotizm ve demokrasi.....	271
Direnış.....	281
<i>TAVSİYE EDİLEN OKUMALAR</i>	297
<i>DİZİN</i>	301

Yine Karanlık Çöktü

Viranelik¹

Acı dolu hayal kırıklıkları her çağda yaşanır; bu yeni yüzyılın başında, herkesin demokrasi adını verdiği o şeye dair umutların kaybolduğu dönemde de böyleydi. Kamusal meselelerden anlayan yurttaşların içini bir sıkıntı basmıştı. Bir nesil boyu onunla yaşamış ve birlikte yaşamayı sevmiş oldukları demokrasinin şimdi neden –uyurgezer biri gibi– tökezlediğine, acze düştüğüne, hatta bütünüyle anlamını yitirdiğine dair herkes başka bir fikir yürüttü. Demokrasinin hayal kırıklığına uğrattığı kesimler suçu halktan kopuk hükümetlere, yolsuzluğa başlamış siyasetçilere, ekonominin kesat oluşuna, açgözlü bankalara, yağmacı şirketlere ve nefret suçlarının, hukukun üstünlüğünün hakir görülmesinin yaygınlaşmasına attı. İyimserliğini devam ettirenler, umutsuzluğa rağmen umudunu koruyanlar, demokrasinin çöküşünün durdurulup tekrar ayağa kaldırılabileceğini ve bir noktada, yönetimdeki değişikliğin yardımcı-

1 İngilizce metinde bu bölümün başlığı olarak verilen “Desolation Row”, Bob Dylan’ın 1965 yılında çıkardığı *Highway 61 Revisited* albümünde yer alan bir şarkıdır. Dylan bu şarkıda tarihten, edebiyattan, İncil’den ve kendi hayal gücünden aldığı karakterleri ve gerçeküstü sözleri kullanarak o dönem toplumda gözlemlediği çürümeyi ve kaosu anlatır – ç.n.

la, işlerin iyiye gideceğini varsaydı. Dünyanın dört bir tarafında yapılan anketler bu kesimin azınlıkta olduğunu gösterdi.²

Mevcut ekonomik düzende çalışmasının karşılığını alamadığı için hissettiği memnuniyetsizlikten ve siyasi elitlere, tutulmayan vaatlere, toplumsal adaletsizliklere, düzensizliğe, çöküşe duyduğu kızgınlıktan bunalmış yurttaşların sayısı ise çok daha fazlaydı. İhtiyar Machiavelli'nin, cehennem giden yolda yürümenin daha kolay olduğu çünkü yolun yokuş aşağı gittiği ve insanların gözünü kapattığı gözlemini doğrulamak istercesine, bir o kadar insan da demokrasiye ne olduğunu umursamaktan başka bir şey yapmadı. Omuzlarını silke silke, ellerini kollarını sallaya sallaya, sessiz sedasız söylenmeye devam ettiler. Ne var ki, o yılların yaşattığı bütün kızgınlığa, umutsuzluğa ve kafa karışıklığına rağmen, herkes şu hususta genel hatlarıyla mutabık kaldı: Geçmişten bugüne demokrasi olarak gelmiş devletlerde, çürüme ve bozulma ağır basıyordu. İşler kötü gidiyordu; durum herkesin tahmin ettiğinden çok daha berbattı.

-
- 2 Yirmi yedi ülkede yapılan bir ankete göre katılımcıların % 51'i "demokrasi-nin işleyiş şeklinden memnun değildi", % 45'i ise "memnundu". Richard Wike, Laura Silver ve Alexandra Castillo, "Many across the Globe Are Dissatisfied with How Democracy Is Working", Pew Araştırma Merkezi, 29 Nisan 2019, <https://www.pewresearch.org/global/2019/04/29/many-across-the-globe-are-dissatisfied-with-how-democracy-is-working>. Economist Intelligence Unit araştırmacıları, 2019'da yayımladıkları ve vatandaşların "şeffaflık, hesap verebilirlik ve yolsuzluk" endişelerinin son on yıllık dönemde düzenli olarak arttığı tespitine yer verdikleri *2018 Demokrasi Endeksi Raporu'nda (Democracy Index 2018: Me Too?)* (https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Democracy2018), benzer bulguların altını farklı vurgularla çizdi. Söz konusu raporda (s. 5), "Dünya Değerler Araştırması (WVS: World Value Survey), Eurobarometer, Latinobarometro ve Afrobarometer gibi" diğer araştırma kuruluşlarının "demokrasiye olan güvenin aşınmaya başladığını göstermiş olduğuna" dikkat çekildi. V-Dem, *2018 Yıllık Demokrasi Raporu'nda (V-Dem, Annual Democracy Report 2018; Göteborg, 2018)*, "seçimleri gerçekten anlamlı kılan demokrasi unsurlarının önemini yitirmekte olduğundan" bahsedilmiş, "demokrasi metrikleri arasında son yıllarda en büyük gerilemenin basının özerkliği, ifade özgürlüğü, alternatif bilgi kaynaklarına erişimin serbest olması ve hukukun üstünlüğü gibi unsurlarda gözlenmiş olduğu" not edilmişti (s. 1). Freedom House tarafından yayımlanan *Dünya Özgürlük Raporu 2018 (Freedom in the World 2018; Washington, DC, 2018)* anketinde şu tespit bulunuyordu: "Demokrasi krizde. Demokrasi ile somutlaşan değerler –bilhassa yöneticileri serbest ve adil seçimler aracılığı ile seçme hakkı, basın özgürlüğü, hukukun üstünlüğü– bütün dünyada saldırı altındadır ve mevzi kaybetmektedir" (s. 1).

O yıllara sinmiş kasveti anlamının bir yolu, yaşlı gözlerle demokrasi rüyasının solmakta olduğundan bahseden –ve bir zamanlar demokrasinin küresel ölçekteki zaferine sevinip bu iyi haberi davulla zurnayla ilan etmiş– Amerikalı siyaset bilimcilerine bakmaktı. Komünizm ölmüş, eski sömürgelerdeki diktatörler ilacı yemiş sinekler gibi yere düşmüştü. Ne var ki, tarihin ilerleyişi demokrasiyi kayıracak gibi durmuyordu artık. Siyaset bilimi alanında saygı duyulan isimlerden biri dünyanın aslında, “otoriter yönetimlerin kazandığı ivmenin ve demokratik yönetimlerin yaşadığı istikrarsızlığın, son birkaç on yıldaki en yüksek seviyesine çıktığı” bir dönemle karşı karşıya olduğunu yazdı.³ Diğerleri, keyifleri kaçmış bir halde, liberal demokrasinin varoluş krizinden bahsetti yahut servet dağılımındaki uçurumun derinleşmesi, sağlık hizmetlerinin kötüleşmesi, toplu saldırılar ve afyon bağımlılığı gibi nedenlerle, demokrasinin ölümünü yavaşlatılmış gösterimde izleyeceğimiz günlerin yaklaştığına dair uyarılar yaptı.

Geçmişin yasını tutanlar, dünyanın en güçlü demokrasisinin, Amerika Birleşik Devletleri’nin bir zamanlar “tepeye kurulmuş parıldayan bir şehir”⁴ (bunlar Ronald Reagan’ın 1989 Ocak ayında Oval Ofis’e veda ederken kullandığı sözlerdi) gibi durduğunu hatırlatıyordu. Liberal demokrasi, “barış ve refahı yaymak için insanlık tarihindeki bütün [siyasi sistemlerden] daha fazla” çaba harcamıştı. 1980’ler ve 1990’lar boyunca, “özgürlükler gelişti, piyasalar genişledi, sivil toplum büyüdü, temsili kurumlar güçlendi ve demokrasi, insanlık tarihinde ilk defa, en yaygın hükümet etme biçimi haline geldi”.

Ne var ki demokratik dünyanın geri kalanında olduğu üzere Birleşik Devletler’de de, halkın kendisini yönetmesi “büyü-

3 Larry Diamond, “Democracy after Trump: Can a Populist Stop Democratic Decline?”, *Foreign Affairs*, 14 Kasım 2016; ayrıca bkz. “Democracy Demotion: How the Freedom Agenda Fell Apart”, *Foreign Affairs*, Temmuz/Ağustos 2019.

4 İngilizce metindeki *shining city on the hill* deyişi, Hz. İsa’nın dağdaki vaazında (Yeni Ahit, Matta 5: 13-16, Tuz ve Işık meseli) geçer. ABD’li siyasetçiler tarafından, ülkelerinin dünya için bir umut ışığı olduğunu vurgulamak için tercih edilen bu deyim, Ronald Reagan’ın yanı sıra John F. Kennedy ve Barack Obama tarafından da çeşitli konuşmalarda kullanılmıştır – ç.n.

yen bir küresel krizle” karşı karşıyaydı. Demokrasi viraneye dönmüştü. “Ekonomik durgunluk, gelir dağılımında eşitsizlik, göç” gibi zorluklarla karşılaştı. Demokrasinin sebep olduğu ve artık elle tutulur hale gelmiş olan hayal kırıklığını en çok yaşayanlar “göç, küreselleşme, ırksal ve kültürel çeşitlilik nedeniyle, ait oldukları kültürün normlarının dışına çıkmaya zorlandığı ve ekonomik koşullarının tehdit altında olduğunu hissedilen, becerileri ve eğitimleri sınırlı, beyaz işçi sınıfı seçmenlerdi”. Orta sınıf seçmenlerde bu korkuyu yaşayanların sayısı az değildi. Bütün bu dinamikler yeni ve tehlikeli bir “popülizm ve illiberalizm” dalgasını körüklüyordu.⁵

Söz konusu gidişatın, ülke genelinde çöküş yaşandığı hissini etrafı kapladığı bir küresel imparatorluk olan Birleşik Devletler’de çok sayıda insanı ürkütmüş olmasının anlaşılabilir bir sebebi vardı. Birleşik Devletler vatandaşlarının belirgin bir çoğunluğu, çoğu zaman on kişiden en az yedisi, geleceğe baktığında yaşadıkları toplumda zenginler ile fakirler arasındaki mesafenin açılacağını, ülkenin en büyük sorunlarını çözmeyi liderlerinin başaramayacağını, ülkelerinin küresel nüfuzunun azalmaya devam edeceğini tahmin ediyordu.⁶ Bu eğilim Birleşik Devletler ile de sınırlı değildi. Adına demokrasi denen siyasi düzenlerin neredeyse hepsi kurumsal yapının bozulmasından, toplumsal eşitsizliğin artmasından ve halktaki hayal kırıklığından mustarıpti. Bu düzenlerin çoğu artık dürüstlük, adalet ve istikrarın kusursuz örneği değildi.

Halkın demokrasiden soğuduğunu söylersek hikâyenin tamamını anlatmış olmayız. Olumlu gelişmeler de görülmüştü: Devlet kurumlarındaki suiistimler hakkında dışarıya bilgi uçurulması ve yolsuzlukların sivil toplum gözlemcileri tarafından ka-

5 Alıntılar Diamond’dan: “Democracy after Trump”; Yascha Mounk, *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2018, s. 20. Ayrıca bkz. Steven Levitsky ve Daniel Ziblatt, *How Democracies Die*, Crown, New York, 2018, s. 1-10.

6 Kim Parker, Rich Morin ve Juliana Menasce Horowitz, *Looking to the Future, Public Sees an America in Decline on Many Fronts*, Pew Araştırma Merkezi, Mart 2019, <https://www.pewsocialtrends.org/2019/03/21/public-sees-an-american-decline-on-many-fronts>.

muya ifşa edilmesinden yerel yönetimler seviyesinde temel gelir uygulamalarının geliştirilmesine ve mültecilerin, göçmenlerin, evsizlerin korunmasına uzanan girişimler bunlar arasında sayılabilir. Feministler, erkek egemen kurumlara ve kadın düşmanı çifte standartların hasarını taşıyan gündelik pratiklere dünyanın dört bir tarafında karşı koydu. Kelimenin anlamındaki belirsizlik sayesinde halka cazip gelmeyi sürdürmüş demokrasi adına, yerli halkların özyönetim denemeleri, vatandaşlık haklarının çocukları kapsayacak şekilde genişletilmesi, çıkarılan yasaların gelecek nesillere etkisinin Finlandiya’da olduğu gibi parlamento tarafından sıkı bir incelemeye tabi tutulması, biyosfer rezervlerinin UNESCO gözetimindeki hükümetlerarası bir program tarafından izlenmesi benzeri bazı uzun soluklu karşıt eğilimler hayatta kalmayı başardı. Söz konusu gelişmeler zamanın doğrusal bir çizgi üzerinde hedefine doğru ilerleyen bir ok olmadığını, iç içe geçmiş tempoların ve çoklu ritimlerin demokrasinin belirleyici özelliği olduğunu hatırlatma vazifesi gördü. Karşıt eğilimler mevcut başarısızlık saplantısına (*fracasomania*) ters düşüyordu: Demokrasideki çürümeyi durdurmak mümkün değildi ve bu yüzden her şeyi değiştirmek gerekiyordu çünkü artık hiçbir şey çalışmıyordu. Demokrasideki ilerlemeler asık yüzlü gözlemcileri kuşkusuz neşelendiriyordu. Bazı gözlemciler biyolojiden aldıkları, gerçekliği sorgulanması gereken metaforları kullandı ve demokrasilerin her ne kadar bir sonu, bir de başı olsa da, öldüklerini ilan etmek için çok erken olduğunu öne sürdü. “Orta yaş krizinden” fazlası değildi bu yaşananlar.⁷

Bu gibi güvencelere rağmen, yeni yüzyılın o ilk yıllarının üzücü gerçeği, demokrasinin öz niteliklerini uçurumun kenarına sürükleyen çok sayıda gücün farklı özellikler taşıyan birçok ül-

7 “Fracasomania”, geçmişte yapılmış her şeyin başarısızlıkla sonuçlanmış olduğunu saplantılı bir biçimde düşünme eğilimi, Albert O. Hirschman tarafından öne sürülmüş şu eserde tartışılmıştır: *Rival Views of Market Society and Other Recent Essays*, Harvard University Press, Cambridge, MA, s. 12. Biyolojiden alınan metafor şu eserde geçiyor: David Runciman, *How Democracy Ends*, Basic Books, Londra, 2018; şu kitapta, bu kavramın nasıl bir hayli farklı kullanıldığına bakmak da yerinde olur: John Keane, *Power and Humility: The Future of Monitory Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2018.

kede harekete geçmesiydi. Bu tespit, uluslararası ilişkiler için kesinlikle doğrudu: Amerika Birleşik Devletleri demokrasinin teşvik edilmesinden konuşmayı bıraktı, dünyanın dört bir tarafındaki alçaklarla açık açık saf tuttu. Avrupa Birliği olarak bilinen ismen demokratik devletler topluluğu da rakiplerine –örneğin 2019 Şubat’ındaki AB-Arap Birliği zirvesinde– yağ çekmeyi seçerek üç aşağı beş yukarı aynı şekilde davrandı. Hollanda’nın soğuk ve ciddi Başbakanı Mark Rutte, başka bir etkinlikte, “Bazen piste kim varsa onunla dans etmek zorundasınızdır,” dedi. Rutte’nin Avrupa’yı “özgürlüğün, demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün temeli” olarak savunması ve aynı zamanda onu “uyanık davranmaya”, “naifliğini azaltıp daha gerçekçi olmaya” davet etmesi, Avrupa’nın, iktidarın paylaşılmasını esas alan demokrasinin ruhunu ve kurumlarını kendi sınırları dışına da yaymaya duyduğu inancı ne kadar kaybetmiş, bunu yapma kabiliyetini ne kadar yitirmiş olduğunu gözler önüne serdi.⁸

Toplumsal eşitliği sağlama ve iyi yönetim vaatleri tutulamadığından çifte standart kabul edilen uygulamalar pek çok demokratik ülkede de yaygınlaştı. Anketler, Latin Amerika ülkelerinde yurttaşların dörtte birinden azının (% 24’ünün), demokrasinin ülkelerindeki işleyişinden memnun olduğunu gösteriyordu; bu oran, anketler başladığından beri kaydedilmiş en düşük orandı. Bu düşüşün sebeplerini bulmak zor değildi. Arjantin’in 44 milyonluk nüfusunun üçte birinden fazlası gecekondu mahallelerinde yoksulluk içinde yaşıyordu. Meksika’da çok partili demokrasiye geçiş başladığı 2000 yılından sonra, resmî kayıtlara göre yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların sayısı, nüfusun % 50’sinin üzerine çıktı. Her an suça karışabilecek bir yoksullar ordusundan beslenen mafya şiddeti endişe verici boyutlarda arttı. Şehirlerde seçimle işbaşına gelmiş sayısız yönetici suikasta kurban gitti, yüzlerce gazeteci katledildi ya da kaybedildi, çeyrek milyondan fazla vatandaş hayatını

8 Başbakan Mark Rutte, “The EU: From the Power of Principles towards Principles and Power”, Churchill Lecture, Europa Institut at the University of Zurich, 13 Şubat 2019, <https://www.government.nl/documents/speeches/2019/02/13/churchill-lecture-by-prime-minister-mark-rutte-europa-institut-at-the-university-of-zurich>.

kaybetti.⁹ Hindistan demokrasisi de benzer ölümcül semptomların pençesinde kıvranıyordu. Dünyanın en kirli şehirlerinden on dördü bu ülkede idi. Hindistan'daki sekiz eyalette bulunan yoksul insan sayısı, Sahra Altı Afrika'sında bulunan yirmi altı ülkedeki yoksul sayısından fazlaydı. Hindistan'daki devlet hastaneleri çoğu zaman ölüm tuzaklarıydı. Şiddet her yerdedi: Arabalı, bisikletli çeteler halinde turlayan erkekler siyasetin belirleyici olduğu bölgesel hâkimiyet savaşlarında galip gelmek için çoğu zaman bıçak, tabanca ve bomba gibi silahları kullanmayı tercih ederdi. Hindistan'ı kadınlar için en tehlikeli ülkeler listesinin ilk sırasına koyan çalışmalar mevcuttu. Ülkedeki yüksek mahkeme yargıçlarından biri, Hindistan yargısının sistemde birikmiş 32 milyondan fazla davayı sonuçlandırmasının 320 yıl süreceğini hesaplamıştı.¹⁰

Hindistan'daki ve diğer demokrasilerdeki yurttaşlar, bu esnada, reklam verenlere satılacak kişisel bilgileri büyük ölçeklerde toplamak ve kullanıcıları nefret söylemi, komplo teorileri, intikam pornoları ve diğer muzır içerikle ağlarına düşürmek için tasarlanmış devasa medya platformlarının getirdiği siyasi tehlikelerle ve sosyalliği bozucu etkilerle karşı karşıya olduklarını fark etti.¹¹ Çöküşün kaynağı başka yerlerdeydi.

Hemen her demokrasi, "demokratik egemenliğin, gizli saklı aşk yaşadıkları sınıfların işlerini yapan hükümetin çıplaklığını örtecek bir perlerine dönüşeceği" tarihi anlar olduğunu hatırlatan o eski veciz sözün doğruluğunu içinde hissetti.¹² Zengin-

9 John Keane, "Mexico: The Cactus Democracy", *The Conversation*, 18 Temmuz 2017, <https://theconversation.com/mexico-the-cactus-democracy-81025>.

10 *Informe Latinobarómetro 2018*, Santiago de Chile, 2018, s. 34-35; Debashish Roy Chowdhury ve John Keane, *How to Kill a Democracy ... the Indian Way*, Oxford University Press, Oxford, 2020.

11 Siva Vaidhyanathan, *Antisocial Media: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy*, Oxford University Press, New York, 2018; Russell Muirhead ve Nancy L. Rosenblum, *A Lot of People Are Saying: The New Conspiracism and the Assault on Democracy*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2019 ve John Keane, *Democracy and Media Decadence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

12 Thorstein Veblen, *The Vested Interests and the Common Man*, Kessinger Publishing, New York, 1919, s. 125.

ler ile yoksullar arasındaki uçurumun genişlemesi, düşük ücret karşılığında ve uzun vadeli iş güvencesi olmaksızın geleceği karanlık gig ekonomisi¹³ işlerinde esnek zamanlı ve eksik istihdamla çalışanlardan oluşan çok sayıda “prekaryanın” ortaya çıkması gündelik hayatı zedeledi.

Bu zehirli eğilimleri besleyen, halkın siyasetçilerin onlara iyi liderlik edememesinden ve yaşadıkları değişimi alışılmış kalıplara sıkıştırarak anlatmaya çalışmasından duyduğu memnuniyetsizliğin giderek artması, kitlelerin siyasi partilere üyeliği devam etmekle birlikte bu partilerin içinin boşaltılması ve seçimlere bulaştırılan kara paranın sistemi zehirlemesiydi. Bir zamanlar toplumsal farklılıkları birleştirme ve uzlaştırma vazifesi görmüş olan kartelleşmiş parti sistemlerinin çöküşünün işaretleri her yerde görülebiliyordu. Kuş beyinli seçmenlerden şikâyet edilmesi, seçim ritüellerinin “demokrasiyi öldürdüğü” iddiaları aldı yürüdü.¹⁴ Öte yandan pek çok demokratik ülkedeki kamu bürokrasisi, bir “kalıcı devrimin” dayagını yediğini fark etti: Kırpılan bütçeler, dayatılan performans yönetimi ilkeleri ve o dönemde iktidarda kim varsa, onun yürüttüğü bitmek bilmeyen kampanyalarda hesapsızca partizan davranmaları için yapılan baskılarla kadroları azaltıldı ve zarar gördüler.¹⁵ Demokrasilerin giderek daha az şeffaf, daha korkutucu ve daha baskıcı olduğu düşüncesi ağır basmaya başladı.

Dünyanın her yerinde sistemli gözetleme, polisin askerî bir güç gibi hareket etmesi, hapse atma oranlarının ve halkın top lanma hakkı üzerindeki devlet baskısının artması demokrasile-

13 Gig ekonomisi (Ing. *gig economy*): İnsanların bir işverene bağlı çalışmak yerine ücreti ayrı ayrı ödenen farklı işlerde çalıştığı, kısa süreli işlerin yaygın olduğu, işletmelerin kısa süreli veya talep üzerine yapılan sözleşmeler gereği bir işverene bağımlı olmayan çalışanlarla anlaşmalar yaptığı ekonomi modeli – ç.n.

14 David Van Reybrouck, *Against Elections*, Random House, Londra, 2018; Jason Brennan, *Against Democracy*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2016; Christopher H. Achen ve Larry Bartels, *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2016; Shawn W. Rosenberg, “Democracy Devouring Itself: The Rise of the Incompetent Citizen and the Appeal of Right Wing Populism”, University of California, Irvine, 2019, <https://escholarship.org/uc/item/8806z01m>.

15 P. Diamond, *The End of Whitehall? Government by Permanent Campaign*, Palgrave Macmillan, Londra, 2019.

ri pençesine aldı. Teröre karşı verilen bitmeyen savaş, garnizon devletin¹⁶ elini güçlendirmek suretiyle temel hak ve özgürlükler üzerindeki baskıları çoğalttı. Polisin şafak vakti yaptığı baskınlar, kırmızı alarmlar, göz yaşartıcı gaz ve biber gazı, güvenlik kontrolleri demokrasi için kötüydü. Gökyüzünde turlayan insansız hava araçları ve helikopterler, sokaklara inen birlikler, silahlı çatışmalar ve “terörizmi” kuşatma mantığının sivil toplum üzerine çökmesi de kötüydü.

Popülizmin dünya genelinde yeniden ortaya çıkması, pek çok gözlemci için demokrasiyi nakavt eden yumruktu. Bu yeni popülizm, kafa karışıklığı, yalan ve mesnetsiz komplo teorileriyle dolu ağlar ören demagogların seçimle iktidara gelmesine yol açtı. “Hakikat-sonrası” karnavalları, basın özgürlüğünün kısıtlanması, uzmanlığa ve kamu kurumlarına saygı duyulmaması ana akım siyasetin başına bela oldu. Irk ve dinsel kimlik, çevre standartları, cinsel tercih normları ve aile hayatının geleceği konuları üzerinde şiddetli kültürel çatışmalar yaşandı. Popülizmle birlikte “biz” ve “onlar” söyleminin yaygınlaştığı, ötekileri aşağılamaktan alınan keyfin arttığı görüldü; sınırların güçlendirilmesine, araya duvarlar örülmesine yönelik hamleler arttı; bütün bunların arkasında, ülkelere özgü kurumların, örneğin parlamentoların yurttaşlara ve onların seçilmiş temsilcilerine hiç mi hiç hesap vermeyen birbirine bağlı büyük şirketlerin ve hükümetlerin sınırların ötesine geçen iktidarı tarafından yutulduğu algısının keskinleşmesi yatıyordu..¹⁷

Demokrasiye ağıt yakanlar¹⁸

Hoşnutsuz kötü ruhlara hizmet eden güçlerin sayısı çoğalmış ve bunların büyük bölümü mevcut demokrasilerin derinliklerine saklanıp pusuya yatmışken yeni yüzyılın o ilk yıllarında,

16 Kendi askerî güvenlik ihtiyaçları üzerinden örgütlenmeye öncelik veren devlet – e.n.

17 Ajay Gudavorthy, *India after Modi: Populism and the Right*, Bloomsbury India, New Delhi, 2018.

18 Yazar, İngilizce metinde bu bölümün başlığında “Jeremiads” kelimesini kullanmak suretiyle Eski Ahit’teki Ağıtlar kitabına kinayeli bir biçimde gönderme